

220397 - مادرشان از دنیا رفته حال آنکه در زندگی‌اش به برخی از فرزندان اموالی داده که به دیگر فرزندان نداده است

سوال

مادرم به تازگی درگذشته است - از الله می‌خواهم که بهشت جایگاه ایشان باشد - و تعدادی ساختمان و اموالی در حساب‌های بانکی از ایشان به جا مانده است. وارثان پنج فرزند پسر و یک زن هستند. مادرم هفت ملک داشتند اما در اثنای زندگی‌شان به سه نفر از وارثان - دو پسر و یک زن - یک ساختمان برای هر یک داده است و یکی از وارثان ملکی را که به او داده شده فروخته است، بنابراین اکنون شش ساختمان باقی مانده. سؤال من این است: از آنجایی که مادر من به همه وارثان همانند آن سه وارث یک ساختمان نداده آیا معنایش این است که شش ساختمان باقی مانده بخشی از مال به جای مانده است بدون آنکه در نظر گرفته شود چه کسی اکنون مالک آن است؟ و اگر پاسخ بله است، با آن فرزند که ساختمانش را فروخته باید چکار کرد؟ دو تن از برادران من حساب‌های بانکی مشترکی با مادرم داشتند و از طریق صورتحساب از این حساب استفاده می‌کردند و سپس مبالغی که برداشته بودند را برمی‌گردانند، اما بعداً مشخص شد که آنان مبالغی را از این حساب برداشته‌اند اما پیش از وفات مادرم آن را برنگردانده‌اند، بنابراین آیا واجب است که این مبلغ برداشته شده را به مجموع ماترک برگردانند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

برای والدین جایز نیست که به یکی از فرزندان چیزی بدهند و به دیگران ندهند مگر آنکه یک دلیل شرعی برای این کار داشته باشند، و اگر چنین کنند لازم است که یا به دیگر فرزندان هم بنابر عدالت همانند آن را بدهند یا آنکه آنچه به آن فرزند داده‌اند را پس بگیرند.

و اگر بمیرند بر آن فرزند واجب است که آنچه گرفته را اگر مستحقش نیست به ماترک بازگرداند یا به همان اندازه از نصیب او از میراث کم شود.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید:

«در میان دو قول علما صحیح‌تر آن است که اگر کسی بدون دلیل به دخترانش عطیه و یژه‌ای بدهد واجب است که در زندگی‌اش آن را پس بگیرد چنانکه پیامبر - صلی الله علیه وسلم - امر نمودند، و اگر بمیرد و آن را پس نگیرد، بنابر قول صحیح‌تر، از روی طاعت الله و پیامبرش و پیروی از عدلی که به آن امر شده و از روی اقتدا به ابوبکر و عمر رضی الله عنهما، پس از مرگش پس گرفته شود، بلکه بر او واجب است که همه برادرانش را در همه مال [به جا مانده] بر اساس عدل که خداوند به آن امر نموده شریک سازد» (الفتاوی الکبری: ۴/ ۱۸۴).

ابن عثیمین - رحمه الله - می‌گوید:

درست آن است که اگر بمیرد - یعنی پدری که برخی از فرزندان را به شکل یژه عطا کرده - بر آن فرزند که یژه شده لازم است که سهم یژه‌اش را به ماترک برگرداند و اگر چنین نکند باید از نصیب او از میراث - اگر نصیبی دارد - کم شود؛ زیرا بر پدری که از دنیا رفته واجب بود که میان فرزندان بر اساس برابری رفتار کند، اما پیش از آنکه چنین کند از دنیا رفته بنابراین همچون بدهکار شده و بدهی باید پس داده شود، بر این اساس به آن شخصی که بهره‌ای یژه گرفته می‌گوییم: اگر می‌خواهی در حق پدرت نیکی کنی آنچه گرفته‌ای را به ماترک برگردان» (الشرح الممتع: ۱۱/ ۸۵).

بنابراین: سه برادر و خواهری که مادران به هر کدام یک ملک داده باید این املاک را به ماترک برگردانند سپس همه آن میان وارثان تقسیم شود.

از آنجایی که یکی از فرزندان ملکی که مادر به او داده را فروخته باید قیمت آن ملک از ارث او کم شود.

اما اگر فرزندی که به شکل یژه یک ملک دریافت کرده و آن را فروخته این کارش به دلیل فقر و نیاز به مال بوده، این ملک از ارث او کم نمی‌شود، زیرا پدر و مادر می‌توانند در صورتی که یکی از فرزندان فقیر باشد تنها به او چیزی بدهند و به دیگر فرزندان ندهند.

اما اگر این فرزند بی‌نیاز است [قیمت] این ملک جزء ارث او به شمار می‌رود.

همین امر درباره دو برادری که از حساب بانکی مادر پول برداشت کرده‌اند نیز صادق است و در صورتی که این کار از روی نیازشان و با رضایت مادر بوده جزء سهم ارث آنان حساب نمی‌شود و از ارث آنان کم نمی‌شود و اگر نیازمند نبوده‌اند یا این کار بدون اطلاع مادر صورت گرفته نوعی بدهی برای مادر به حساب می‌آید و جزء سهم آنان از میراث به حساب می‌آید.

والله اعلم.